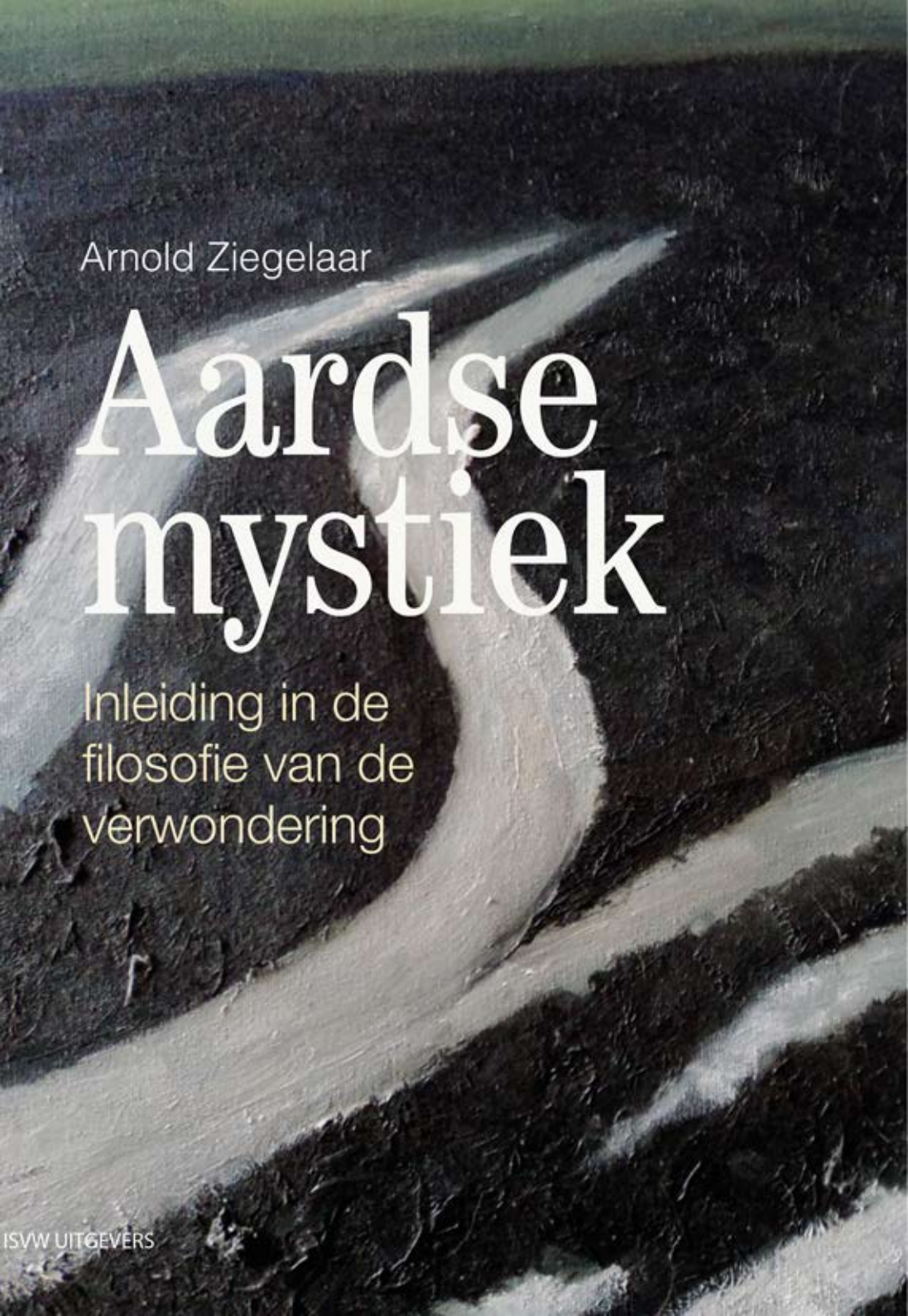

Arnold Ziegelaar

Aardse mystiek

Inleiding in de
filosofie van de
verwondering

Aardse mystiek

Inleiding in de filosofie van
de verwondering

Arnold Ziegelaar

*Het zijn dezelfde rivieren waar wij in stappen
en het zijn niet dezelfde;
wij zijn het en wij zijn het niet.
Heraclitus*

ISVW UITGEVERS

Inhoud

Woord vooraf	9
Inleiding	11
Filosofie en levenskunst	14
Opbouw van het boek	17
Het boek als inleiding	20
Hoofdstuk I	
Wat is levensfilosofie?	21
1 – Levensfilosofie als domein van denken	21
2 – Finaliteit als domein van levensfilosofie	23
3 – Wat is persoonlijke ontwikkeling?	30
4 – Een multidimensioneel model van ontplooiing	39
5 – Levensfilosofie als structuur van conceptuele niveaus	43
Hoofdstuk II	
De kosmische levensfilosofie van de presocraten	47
1 – Natuurfilosofie als begin van de filosofie	48
2 – Anaximander en de verzoening tussen het begrensde en het onbegrensde	51
3 – Heraclitus: het vuur denkt na	57
4 – Parmenides: de eenheid van het nu zijnde	60
Hoofdstuk III	
Aristoteles en de verwerkelijking van de ziel	65
1 – Aristoteles en de Psuchè	66
2 – De ziel als structurerend principe	69
3 – De ziel als principe van doelgerichtheid	72
4 – De hoogste bestemming van de mens	76
5 – Het leven naar de geest als het hoogste	83

Hoofdstuk IV

Aristoteles en het wezen van geluk en deugd	87
1 – Inleiding	87
2 – Geluk	89
3 – Deugd	97
4 – Het optimale intellectuele functioneren	105
5 – Geluk en genot	110
6 – Beschouwing van het kosmische en goddelijke als hoogste geluk	113

Hoofdstuk V

Het genot te bestaan	117
1 – Inleiding	117
2 – De (meta)fysica van Epicurus	118
3 – De menselijke ziel	121
4 – Filosofie als therapie voor angst	123
5 – Gemoedsrust als levensideaal	129

Hoofdstuk VI

De kosmische levensfilosofie van de stoïcijnen	135
1 – Inleiding	135
2 – De stoïsche (meta)fysica	137
3 – De stoïsche antropologie	146
4 – De stoïsche ethiek	149
5 – De levensfilosofie van Marcus Aurelius	153

Hoofdstuk VII

Ontplooiing en voltooiing	171
1 – Overgang van de antieken naar de moderneren	171
2 – Wat is levenskunst?	174
3 – Definitie van levenskunst	180
4 – Levenskunst als ontplooiing en voltooiing	182
5 – Tijd en eeuwigheid	189

Hoofdstuk VIII

Authenticiteit en moraliteit	195
1 – Spanningsveld van natuur en moraal	195
2 – Het juweel van de goede wil	199
3 – Leven als amoreel artistiek project	205
4 – Nietzsches aanval op Kants moraalleer	213
5 – De schadelijkheid van de moraal voor het leven	218
6 – Moraliteit als onafhankelijke dimensie	220
7 – Contemplatieve kritiek op Nietzsches moraalkritiek	225
8 – Taylors kritiek op de authenticiteitscultuur	226
9 – Nihilisme en het zoeken naar een betekenis horizon	231

Hoofdstuk IX

Eigenlijkheid en eindigheid	235
1 – Fundering van authenticiteit	235
2 – Dasein als gestemd begrijpende openheid	238
3 – Alledaagse oneigenlijkheid: de dictatuur van het men	242
4 – Gepraat, nieuwsgierigheid, dubbelzinnigheid en vervallen	245
5 – Angst, de dood en eigenlijkheid	251
6 – De bron van eigenlijkheid	259
7 – Epicurus, Nietzsche en Heidegger over de dood	266
8 – Enkele kritische overwegingen rond eigenlijkheid	269
9 – De verwaarlozing van de natuur	275

Hoofdstuk X

Deelnemen en buitenstaan	281
1 – Het gebrek aan eenzaamheid in de filosofie	282
2 – Het schouwen van het idee	287
3 – Eenzaamheid als verlatenheid	290
4 – Ruimte, tijd en individualiteit	293
5 – Existentiële eenzaamheid: de buitenstaander	295
6 – Het mysterie van de individualiteit	298
7 – Contact met het oorspronkelijke	301
8 – Evenwicht tussen deelnemen en buitenstaan	306

Hoofdstuk XI

De speelruimte van innigheid	309
1 – Eenheid in verscheidenheid	309
2 – De eenheid van ik en wereld	318
3 – Hölderlin en het ik	320
4 – Innigheid	322
5 – Ervaringen van innigheid	324
6 – Helften van het leven	327
7 – De innigheid van de liefde	331

Hoofdstuk XII

De dronkenschap van het uiteindelijke	339
1 – Aandacht en ogenblik	339
2 – Het centrale en perifere	340
3 – De benarde blik	343
4 – Wat Cioran overkwam	344
5 – Van voorval naar Voorval	345
6 – Het onaanzienlijke en het oorspronkelijke	347
7 – Voorval, ogenblik, plek	349
8 – Het onverwachte	351
9 – De wig van de angst	353
10 – Het mirakel	356

Hoofdstuk XIII

Aspecten van aardse mystiek	359
1 – Twee mysteries	359
2 – Bewustzijn en lijden	361
3 – Klank-kleur als het ondenkbare	364
4 – Aardse mystiek als hypofysica	369
5 – Het futiele denken	372
6 – De wachter en zijn wachten	376

Gebruikte literatuur	381
Noten	385

Woord vooraf

Dit boek is ontstaan uit cursussen die ik heb gegeven aan verschillende HOVO-instellingen in de periode 2010-2014. Het is een uitdrukking van de gedachte dat de geschiedenis van de filosofie ons iets te zeggen heeft over over de werkelijkheid en zin van het menselijk leven. Aan de hand van een aantal grote denkers uit de geschiedenis, beschrijf ik overwegingen en ervaringen die betrekking hebben op wijsheid, levenskunst en mystiek. De filosofische traditie bevat veel waardevols en dit boek probeert iets daarvan te tonen. Daarnaast heb ik eigen overwegingen toegevoegd om een notie van *aardse mystiek* uit te werken in een hedendaagse context.

Het zal de lezer misschien opvallen dat ik bij Nederlandstalige citaten geregeld verwijs naar een niet-Nederlandstalige brontekst en geen vertaling vermeld, ook als er wel een Nederlandse vertaling van de tekst bestaat. Ik heb deze citaten zelf vertaald en gebruikt tijdens cursussen.

Ik dank mijn vrouw en kinderen voor hun liefde en steun, zonder welke het boek niet tot stand had kunnen komen. Ook dank ik mijn cursisten voor hun interesse en stimulans en Erno Eskens voor zijn bereidheid het boek uit te geven. Hester Eymers dank ik voor haar zorgvuldige redactie.

Arnold Ziegelaar

Inleiding

Wonderbaarlijk leven we levenslang op de rand van verdwijning. Open gesteld voor onszelf en voor de wereld, trachten we ons te bezinnen op die openheid en wat daarin verschijnt. We zoeken levenswijsheid terwijl we leven en het mysterie ervan ervaren. Dat we wijsheid zoeken, bewijst dat de liefde ervoor en het verlangen ernaar niet hetzelfde zijn als het bezit ervan. De filosoof is niet wijs, maar wil het worden. Misschien dat zijn streven hem een grotere kans geeft wijsheid te vinden, al kan deze gelegen zijn in het besef van de eigen onwetendheid.

Het woord 'wijsheid' is in onbruik geraakt. Een van de redenen daarvan is dat het een intellectuele en levensbeschouwelijke hiërarchie impliceert. Wijsheid komt voort uit een verfijning van het geestelijke leven en het gevoelsleven, is diepzinnig, neemt ons in beslag en beïnvloedt wie we zijn en wie we willen zijn. Een pleidooi voor wijsheid is een pleidooi voor een zeker herstel van 'verticaliteit', van een geestelijk gezag waarvan de filosofie altijd de belichaming heeft willen zijn. Filosofische inzichten worden geassocieerd met aanspraken die uitstijgen *boven of dieper* zijn dan de aanspraken van het alledaagse denken. Ze brengen beschouwelijke afstand aan tot het genivelleerde, alledaagse niveau dat wordt beheerst door praktische kennis en vaardigheid die nodig zijn om te kunnen functioneren.

Een dergelijke verticaliteit is niet populair. Het leven lijkt vooral vrijblijvend en aangenaam te moeten zijn. Een uiting hiervan is de wijdverbreide opvatting dat waarheid en wijsheid louter 'subjectief' zijn. Ik hoef niet naar hen te zoeken, maar vind ze simpelweg in mijzelf als opvattingen, gevoelens en verlangens. We zeggen dat 'ieder zijn eigen waarheid heeft' en dat 'de ene waar-

heid niet meer waar is dan de andere'. Ieder heeft zijn mening over wat waar of wijs is en de relativiteit ervan ontslaat van de plicht die mening diepgaand te onderzoeken.

Deze opvatting staat de ontwikkeling van wijsheid in de weg, want die is juist niet louter 'subjectief' in de zin dat ik haar kant-en-klaar in mijzelf kan vinden. Wijsheid ontstaat in een ingewikkeld samenspel tussen mij en dat wat ik niet ben, tussen ik en niet-ik, tussen mij en de filosofische, religieuze en artistieke traditie. Zij ontstaat in de ruimten tussen verstand en gevoel, naïviteit en ervaring, speelsheid en ernst, denken, intuïtie en waarneming.

De filosofie zelf heeft in de tweede helft van de 20^e eeuw in niet geringe mate bijgedragen aan de nivellering van waarheid en wijsheid door de 'postmoderne' suggestie te wekken dat alle perspectieven, visies of meningen in principe even veel waard zijn. De verticale hiërarchie is vervangen door een eindeloos horizontaal spel van interpretaties, betekenissen, opvattingen die afhankelijk van massamediale machten en middelen aandacht verkrijgen of populair worden. De subjectivering en vervlakking van waarheid en wijsheid zijn daarmee door de filosofie zelf gelegitiemeerd.

Dit is een verraad aan de oorspronkelijke missie waarmee de filosofie ten tijde van de oude Grieken begon. Plato maakte het strikte onderscheid tussen *episteme* (echte kennis) en *doxa* (mening). Meningen zijn gemakzuchtig, oppervlakkig, grof, slecht gefundeerd en nagepraat. Kennis is een vrucht van moeite, verdieping, nuancering, studie, reflectie, van bescheidenheid en besef van onwetendheid indachtig de complexiteit van het onderwerp. Verder is een scherp en kritisch oog nodig voor het onderscheid tussen het ware en het onware, het gefundeerde en ongefundeerde, het verplichtende en het gemakzuchtige.

Deze voor het intellectuele leven wezenlijke onderscheidingen lijken echter vervaagd: er lijken alleen nog meningen te zijn met slechts een verschillende graad aan overtuigingskracht. Welke mening gehoord wordt, of door vele mensen wordt gedeeld, is vaak

Bestaat er zoiets als aardse mystiek - een levensbeschouwing die niet zweverig is en die in harmonie is met het redelijke denken? Filosoof Arnold Ziegelaar betoogt van wel. In de loop van de geschiedenis hebben tal van filosofen verslag gedaan van eenheidservaringen, kosmische ervaringen of ervaringen van tijdelijke eeuwigheid. Ze verwerkten deze ervaringen in hun filosofie van de levenskunst. Vrijwel alle grote denkers hadden oog voor wat Ziegelaar 'het bestaansmysterie' noemt. Klassieke denkers keken verwonderd naar de kosmos, terwijl moderne denkers het bestaansmysterie proberen te naderen met termen als existentie, authenticiteit en moraliteit. Voortbouwend in deze traditie ontwikkelt Ziegelaar een kleine filosofie van de verwondering.

